

XAVIER CASP
(1915-2004)

El passat 11 de novembre de 2004 moria a València Xavier Casp Verger, el poeta valencià en llengua catalana més dinàmic i prolífic durant les dues primeres dècades de la dictadura franquista, i el referent provinent del món de la cultura que en els anys de la fi del règim i la transició no sols no s'adherí o no contribuí a la normalitat lingüística i cultural, sinó que fins i tot propicià, organitzà i impulsà el contrari, el secessionisme lingüístic valencià. Difícil i controvertida, per tant, ha de ser la valoració de l'obra del poeta i la tasca del personatge, per la

contraposició entre el que féu i defensà durant els seus primers seixanta anys de vida —en la preguerra i durant els primers trenta anys del règim dictatorial— i el que ha fet, dit i avalat durant els seus vint-i-nou últims anys —els anys transcorreguts des del canvi de règim i el moment de la seua mort. Convé, tanmateix, no separar del tot la trajectòria que palesa l'obra poètica d'aquesta peculiar i sorprenent *transformació* personal.

Quan el 14 de juliol de 1947, Xavier Casp enviava des de València a Barcelona una carta dirigida a l'aleshores amic Manuel Sanchis Guarner, li demanava rigor en la revisió i correcció dels versos del seu poemari en elaboració que li remetia, *Jo sense tu* —editat l'any següent—, amb els mots “em sap greu donar-te feina que ja en tens de sobra, però encara em sabria més greu que els meus versos anaren sense la perfecta correcció que el tindré't per amic em permet. Pots fer les correccions a comoditat sobre el paper mateix; per favor, fes-me totes les que calga fins a les més lleus o insignificants; ja saps que m'agrada ésser rigorosíssim amb mi” (vegeu Manuel Sanchis Guarner, *Lletres de resistència*, 2005, Editorial Afers, 2005, pp. 87-89). I en la mateixa carta, més endavant, Casp informava a Sanchis sobre el fet que el poeta de la generació valenciana de 1909, Josep Maria Bayarri, ara proposava “normes anormals d'ortografia i *El Vers Valencià*”, qualificat per Casp aquest darrer llibret com a “catastròfic”, el qual “ha *inventat* nous metres i no sé quantes pedanteries més. Crec que no tindrà gran importància però pot fer mal entre la jovenalla de bona voluntat [...] Entre els amics estem pensant si fer-li una visita per a dir-li molt de bona forma o si no dir-li res de mala forma i pegarli un bon passó de bufetades”.

Nascut a Carlet el 7 d'octubre de 1915, als dotze anys Xavier Casp es traslladà a la ciutat de València. Des de la infantesa la seua gran vocació fou la música i més especialment el piano, herència de l'ambient familiar sobretot per part de son pare, i, posteriorment, s'hi afegí la poesia. Atret pel valencianisme polític als dèsset anys entra al Centre d'Actuació Valencianista i amb altres nacionalistes catòlics participà a Acció Nacionalista Valenciana, on fou secretari i hi conegué Miquel Adlert Noguerol; també fou secretari del setmanari *Acció*, on aviat publicà algun text primerenc. De fet, la dedicació a la literatura ja la va encetar en la preguerra, sobretot a partir de l'admiració per Josep Carner i la influència de Josep Maria López-Picó —especialment pel rigor noucentista i el domini del llenguatge i la retòrica, del primer; i a més pel catolicisme poètic del segon—; pel contacte directe amb el seu germà major, Vicent Casp, qui també escrivia poesia i féu d'enllaç amb Lo Rat Penat i alguns poetes generacionalment anteriors; i per la seua especial relació amb Josep Maria Bayarri, qui li facilità entre 1934 i 1935 la publicació dels primers poemes de joventut a la revista *El vers valencià*.

Acabada la guerra féu el servei militar a Madrid, on va conèixer Roser Montero, la seua futura esposa. Quan tornà l'any 1942 a València, fundà amb Miquel Adlert l'editorial Torre, amb la primera edició pròpia de 1943 i la creació posterior de la col·lecció “L'Espiga”, que durà fins a 1966, en què va desaparèixer l'editorial, o la publicació de la revista clandestina *Esclat* (1948); i tots dos crearen les tertúlies literàries a casa Adlert on es configurà el que hom ha anomenat el grup Torre com a capdavanter en la cultura en català al País Valencià durant les dues primeres dècades del franquisme, una mica a imitació del que ocorria a Barcelona a la joieria de Ramon Sunyer o a casa Carles Riba, a les quals Casp assistí esporàdicament aprofitant algun viatge a Barcelona. A la tertúlia valenciana assistiren Enric Valor, Rafael Villar, Vicent Andrés Estellés, Joan Fuster, Maria Beneyto, Jaume Bru i Vidal..., és a dir, els escriptors joves més representatius del moment, tots els quals publicaren a l'editorial. Si en els primers anys hi hagué un enfrontament, aparentment estètic i sobretot personal, de Casp i Adlert amb Carles Salvador, una mica posteriorment, hi sorgiren discrepàncies, rivalitats i enveges respecte a Joan Fuster, qui ja des de l'inici dels anys cinquanta deixà d'assisar-hi. El 1965 es dissolgué definitivament la tertúlia, i el 1966 es clausurava l'editorial, la més emblemàtica del període, el mateix any que Casp

acabava el seu últim poemari escrit en la normativa que sempre havia emprat, curiosament titulat *Silenci*, el qual tres anys després era guardonat per la Diputació de València i editat. Fins a deu anys després d'aquesta escriptura no publicaria més poemes. El dirigisme perdut progressivament de Casp i Adlert —cada cop més secundaris i aïllats durant els anys seixanta— fou sens dubte causa directa de l'emudiment —primer— i la deserció i la resituació —després—, segurament a la recerca de revenjar els seus ressentiments personals i recuperar nous protagonismes, ara al servei de la ideologia de les forces polítiques que s'entestaven en la pervivència del franquisme integrat en el sistema democràtic i que camuflaven el seu espanyolisme centralista i recalitrant disfressat amb pinzellades de valencianisme i anticatalanisme. De fet, el 1977 Casp avalà *En defensa de la llengua valenciana*, de Miquel Adlert; entre 1980 i 1982 fou president de Lo Rat Penat, entitat ja inclinada al secessionisme —i de la qual el 1977 havien expulsat Manuel Sanchis Guarner—; el 1983 fou elegit diputat a les Corts Valencianes pel partit anticatalanista Unió Valenciana; fou membre i posteriorment degà de la Real Acadèmia de Cultura Valenciana, també secessionista; formà part del Consell Valencià de Cultura entre 1990 i 2002; i, finalment, va ser incorporat a l'Acadèmia Valenciana de la Llengua en la seua creació el 2001. Cal dir, no obstant això, que la importància de Casp en el món de la cultura és essencialment per la seua producció com a poeta.

La poesia de Xavier Casp esclatà amb força i plenitud durant les dues primeres dècades de postguerra, fins que a partir dels anys seixanta va iniciar una clara pèrdua d'intensitat i davallada fins al silenci de la primera meitat dels anys setanta. La represa i la producció posterior, amb altres ortografies, són només aparents, ja que en aquests darrers trenta anys sobretot ha reeditat l'obra anterior canviant l'ortografia i només hi ha afegit l'edició d'alguns poemaris nous, els únics escrits originàriament en ortografia secessionista sobre el total dels catorze poemaris anteriors que configuraven el conjunt de la seua producció en llengua catalana. Ja des dels inicis poètics Casp palesa el que són algunes de les directrius temàtiques de la seua lírica: el catolicisme i la fe, la passió per la música, la presència feliç de l'amor i de la seua dona i la família, el paisatge, i el sentiment valencianista. I pel que fa a l'estil, un llenguatge poètic acurat, perfeccionista i culte. Al capdavant la seua lírica és religiosa, amorosa i paisatgística, adient al seu moment històric i en sintonia amb la pervivència del model simbolista; i fa de pont en l'evolució des de la generació valenciana dels anys trenta fins a l'aparició dels poetes dels anys cinquanta, és a dir, entre les propostes avantguardistes de Carles Salvador o post-simbolistes de Bernat Artola, i la poesia més existencial de Fuster o sobretot la testimonial del primer Vicent Andrés Estellés.

Aviat va obtenir diversos premis: entre d'altres, guanyà una Flor Natural a Benimaclet el 1934; obtingué un premi als Jocs Florals de Sants el 1947; va guanyar la Flor Natural als Jocs Florals en llengua catalana de Perpinyà el 1950; fou premiat a Castelló de la Plana, a Ciutat de Mallorca i a Nova York el 1951; l'any següent obtingué un premi de llengua catalana a Tolosa del Llenguadoc i el premi Concepció Rabell; i, més endavant, el 1969, el premi València de Literatura... Entre la seua producció cal remarcar a més de la poesia, el llibre de narracions, *Proses en carn* (1952), i els llibrets de l'òpera *Vinatea* (1975), musicada per Matilde Salvador i estrenada al Liceu el 1975, i de *Maror*, musicada per Manuel Palau, i l'edició d'algunes conferències de diferents temàtiques culturals dels anys seixanta i l'inici dels setanta (sobre Ausiàs Marc, Nicolau Primitiu...).

Durant els anys quaranta va editar quatre poemaris. *Volar...* (1943), el primer, es titulà prèviament *Nuesa* i *Voladissa*, però per motius de censura hagué d'incorporar un títol bilingüe. Conté trenta-quatre poemes, sense cap tipus d'estructuració ni agrupació, majoritàriament de temàtica amorosa, i en menor grau religiosa, combinada amb la visió plàcida del paisatge, com es veu al poema "Paisatge viu". Formalment hi predomina la versificació d'art menor, amb

agrupacions de quartetes, i bona cosa de textos breus d'estrofa única com els poemes "Arenas" o "Amor". *La inquietud en calma* (1945), el segon, fou dedicat a la memòria de son pare i consta de trenta-nou poemes organitzats en tres parts: "La memòria, encara", "La suite, ara. Sonates" i "I l'amor sempre". Els tres poemes de la primera secció són una invocació al pare, i els de la tercera són poemes amorosos. La segona part, l'essencial del volum, presenta sis sonates construïdes a partir de quatre moviments representats per quatre poemes. Es tracta, doncs, d'emprar un paralelisme entre música i poesia, amb estructura i denominacions musicals: quan es tracta de *minuet* o *allegro* hi apareixen versos curts d'art menor, mentre que els *rondó*, *largo*, *andante* o *adagio* comporten versos llargs d'art major. *Jo sense tu* (1948), el seu tercer poemari, mostra al llarg de les sis seccions el desenvolupament de la temàtica amorosa tractada des de la reflexió moral que el *jo* poètic estableix des de l'enyor de l'absència del *tu* estimat amb qui dialoga. De fet, té com a subtítol "Poemes de l'absència present". Sols algun text com "Baticor" és més ambiciós literàriament, amb la personificació del temps, a partir de la imatge del llenyataire, tractament que reprèn a la sèrie "Imatge i adéu", en la qual es presenta el triomf de l'oblit sobre el record i la victòria del pas del temps. L'estructuració estròfica dels poemes mostra un predomini d'agrupacions de quatre versos d'art menor, tot i que hi ha nombrosos casos d'alternances polimètriques, i la presència dels tres sonets de la sèrie "Tres sonets d'un sol bes". *On vaig, Senyor?* (1949), el darrer llibre de la dècada, aporta, com diu el subtítol, unes "sensacions de la passió" i recrea passatges bíblics amb nombroses referències mitjançant una poesia més difícil i complexa que no la dels poemaris anteriors. Les cinc seccions que structuren els vint-i-nou poemes desenvolupen la temàtica religiosa sobre passatges de la passió de Crist, com es comprova en textos com "Instigació a Malcus?" o "Als peus de Judas".... El llibre consagra definitivament l'autor com a poeta catòlic, i apropava la seua figura a la de Josep Maria López-Picó —sobretot— i a la tradició de Miquel Costa i Llobera.

A més a més, el 1945 Casp havia participat en l'homenatge que *Mediterráneo* dedicà a Jacint Verdaguer i, dos anys més tard, en el que la mateixa revista féu a Miquel Costa i Llobera. Si l'any 1944 havia col·laborat en el volum col·lectiu de poesia religiosa titulat *Glòria vicentina*, el 1949 ho féu a *Eucaristia*. Aquest mateix 1949 es publicà a Torre un homenatge a Xavier Casp on col·laboraren, entre d'altres, Joan Fuster, Francesc de Borja Moll, Manuel Sanchis Guarner, Rafael Villar i Miquel Adlert.

Al llarg dels anys cinquanta va editar sis llibres de poemes i en va escriure tres més, dos publicats a l'inici de la dècada següent i l'altre el 1981. L'any 1950 s'edità solt el poema "Tríptic del somni", guanyador dels Jocs Florals en Llengua Catalana a Perpinyà —incorporat tres anys més tard al recull *Goig*— i el volum *Aires de cançó* —escrit el 1946. Els poemes del nou llibre, estructurat en tres seccions precedides d'un poema introductori, tenen un caire més popular, anecdòtic, circumstancial; i formalment responen a una organització breu amb versos d'art menor i rimes fàcils que recolzen el caire esmentat, de vegades aconseguit a partir de variacions sobre cançons populars. El 1951 li premiaren *Gran sonata de la pàtria* amb una englantina d'or als Jocs Florals en llengua catalana celebrats a Nova York, la qual romangué inèdita fins que el 1981 es va publicar —paradoxa respecte al guardó que havia obtingut i a com havia estat escrita originàriament— amb ortografia secessionista. L'any 1952 publicà *Proses en carn*, i el 1953 dos reculls de poesies: *Goig* i *Esparses*. Els cinquanta-set poemes de *Goig* s'estructuren en tres seccions i recuperen la temàtica amorosa, cosa que apunta clarament el paratext del títol del llibre i dels intertítols de les tres parts: "El goig sobtat", "El goig acariciat" i "El goig acostumat", en sintonia amb la dedicatòria a la seua muller. Presenta el goig amorós com a plenitud física i espiritual. La primera secció desenvolupa el goig sobtat en trenta poemes breus sense títol que progressivament mostren elements de felicitat i d'arrelament a partir del sentiment amorós que s'assoleix amb la dona i els fills. La segona secció tracta l'anhel amorós i basa bona part dels

textos en el desenvolupament a partir d'imatges vinculades al món de la natura (fixem-nos en "El goig ens asserena: tu camp, jo sembrador", del poema "Ritornello de les mans"). La tercera secció introdueix referències religioses que completen la visió feliç del conjunt. Respecte a *Esparses* aplegava diversos poemes escrits entre 1941 i 1952. Estructurat en dues seccions, la primera presenta tota una sèrie de temes locals i de paisatgisme sentimental, mitjançant una poesia més circumstancial i anecdòtica, superficial, que no l'anterior —fixem-nos en poemes com "Llaurador valencià", "A la gaiata de Castelló"...—, que connecten amb la tradició costumista i localista de la poesia valenciana. En canvi, la segona part introdueix alguns poemes religiosos a partir de la invocació d'alguns sants ("Sant Miquel", "Sant Vicent Ferrer, predicador"...), o de passatges bíblics com el de "Variacions sobre un tema d'Isaïes".

Braçat (1955), el llibre següent, provenia d'una recopilació de poemes circumstancials datats entre 1936 i 1953. De les dues parts que l'estructuren, la primera, "D'impressions", conté alguns dels poemes més antics, de l'any 1936, com "Quan, amor?", i presenta diverses sensacions sobre l'amor, la vida, la natura, la fe.... La segona part, "D'afectes", revisa alguns dels personatges literaris que més l'han impressionat: hi trobem "Elegia a Joan Alcover", "En el XXIV aniversari de la mort de Miquel Costa Llobera", "Monòleg amb Blai Bonet", "A mossén Jacint Verdaguer", "A Josep M. López-Picó", entre altres, amb referències a escriptors respecte als quals sent admiració i afinitats. El llibre es clou amb el poema "Llengua", com a cloenda a les referències esmentades i a la fe pròpia en l'idioma. Les formes mètriques dominants són agrupacions tradicionals de quartets, de quartets, i alguns sonets. El 1956 aparegué el recull més singular en la trajectòria de l'autor, *Poema dramàticament esperançat*, ja que suposava un acostament a la realitat, mitjançant la descripció de la vida quotidiana des de la queixa i els dubtes, la introducció de la mort, l'angoixa de viure, tot i que no oblida la referència a Déu com a rerefons al sentit de la vida. El volum es caracteritza, a més, per la irregularitat estròfica i mètrica. Fins i tot es reflexiona sobre la identitat valenciana ("Facilitari,/ comodó i adaptable poble meu/ quins pecats d'epidèmic!"). Convé tenir present que aquest mateix any Casp prologava i editava a la seua editorial el poemari de Vicent Andrés Estellés, *La nit*, que sens dubte li influí en l'intent de canvi i en el nou discurs poètic. En canvi, el llibre següent, *Home* (1957), suposà un retorn a plantejaments anteriors: estructurat en un pròleg, tres parts i un epíleg, tot ell es troba escrit en sonets. Cal ressenyar que el primer poema estableix tres directius temàtics ("Home: intente dir-te, dir-te tot./ sencer com ets, extens, intens, immens") que són desenvolupades en les tres parts: "L'home extens", "L'home intens" i "L'home immens". Respectivament, es presenta, en primer lloc, un tractament de la dimensió física de l'home; en segon lloc, un desenvolupament de la faceta intel·lectual i del coneixement humà; i en tercer lloc, el desig d'infinnit i l'anhel espiritual de religiositat de l'home.

En els anys seixanta només va editar tres llibres de poemes, dos dels quals tenia escrits des de la fi de la dècada anterior. *Jo, cap de casa*, publicat l'any 1962, fou escrit, de fet, tres anys abans i significava el segon parèntesi vinculat a la realitat en la producció de l'autor, tot i que ara des d'un vessant més descriptiu i costumista que no pas crític i neguitós. Les divuit composicions del llibre ofereixen amb un llenguatge enumeratiu i prosaic una descripció quotidiana de la seua vida: el treball, l'amistat, les anècdotes urbanes, fins i tot una mirada conformista feta per una veu d'un home de classe mitjana urbana, que veu l'entorn ben fet i en ordre. L'any següent, el 1963, apareixien, emmarcats per dos poemes més, els quaranta-tres sonets de *D'amar-te, amor*, que reprenen la lírica anterior en recuperar la musicalitat, la imatgeria i el rigor en la versificació. El volum també havia estat escrit el 1959. L'amor, el tema dominant, hi apareix sovint com a causa del gaudi i del dolor, com a motiu de reflexió, com allò bàsic en la vida, en un dels reculls més elaborats de la seua producció. També hi trobem, com a motiu secundari, el silenci, preludiant el llibre següent. L'última producció digna de Casp fou

Silenci, escrit el 1966 i publicat el 1969, any en què que obtingué el premi València de Literatura. Era, de fet, l'única obra escrita durant els anys seixanta, amb una minva considerable, per tant, del ritme d'escriptura anterior. A més, fou la darrera creació remarcable abans del *silenci* previ a l'assumpció del secessionisme. Els cinquanta poemes que l'integren desenvolupen una tonalitat d'arrelament a partir del silenci que ha constituït la seua peripècia personal ("no toqueu el meu silenci: vinc d'ell") i que és la gènesi i el correlat de les paraules ja que aquestes provenen d'aquell (poema 10).

L'any 1976 es publicà *Jo també tinc set*, el primer llibre de poemes que no seguia la normativa de la llengua, amb vint-i-quatre textos organitzats en set parts, que en alguns moments pretenen justificar la deslleialtat lingüística i literària respecte a la seua trajectòria anterior, fins i tot amb certes invocacions com la dels escriptors valencians del Segle d'Or del poema "Parèntesis sense manya", o paradoxalment amb cíniques referències com "Jo vaig triar/ el camí recte,/ llarguíssim...". En els anys vuitanta ha reeditat la major part dels poemaris anteriors canviant l'ortografia, a l'editorial Del Cenja al Segura. I amb aquesta *metamorfosi* començava la dansa dels accents i les diferents ortografies no sempre coincidents que ha utilitzat posteriorment. De fet, Xavier Casp en els anys vuitanta fou Xaviér Casp i posteriorment ha sigut Xavier Casp —però diferent ortogràficament al primer. De fet, la seua *Antologia poètica* (1992), editada per la Generalitat Valenciana, conté diverses diferències ortogràfiques fins i tot respecte a les reedicions revisades pocs anys abans, en els anys vuitanta. Posteriorment ha escrit i editat *Schumann, el piano i yo*, *Dels 7 d'octubre* i *Soc qui soc*, obres que res no aporten a la producció anterior.

Segons Xavier Casp, en la seua carta a Sanchis Guarner del 1947, "un bon passò de bufetades" es mereixia Josep Maria Bayarri per "fer mal entre la jovenalla de bona voluntat" amb les seues pintoresques propostes. Paradoxalment les *bufetades* les rebé Sanchis en els darrers anys de la seua vida, mentre el poeta de Carlet es dedicava a fer propostes lingüístiques no sols pintoresques sinó sobretot malicioses i perverses, que servien de cobertura ideològica d'aquells que en donaven. Casp fou el poeta necessari d'un moment determinat que inicià una producció intensa i després no sabé —o no volgué— aconseguir la seua pròpia evolució: amb el pas dels anys la seua lírica esdevingué repetitiva i progressivament anacrònica, abocada al silenci que precedí el *transfugisme* posterior. Abandonà la poesia i s'apuntà com a actor i pretés ideòleg a la política amb la seua participació activa en maniobres contra la llengua i la cultura dels valencians, contra la llengua i la cultura que ell tant havia estimat i defensat en els moments més foscos del franquisme. Amb la seua mort ha desaparegut un personatge sobre el qual caldrà fer recompte i que convida a la necessària revisió de l'esdevenir valencià des de la postguerra a l'actualitat. Una revisió no solament literària i lingüística sinó també ètica i moral, i plena de profundes implicacions polítiques.